

ARKTIS/ANTARKTISPROSJEKTET
STUDIE AA:P116

Mai 1972

INNHOLDSFORTEGNELSE

INNLEDNING	s. 1
MODELL-BAKGRUNNEN	s. 3
VITENSKAPELIG UTFORSKNING	s. 4
ØKONOMISK UTNYTTELSE	s. 11
REGULERINGSTILTAK AV PRAKTISK/ OPERATIV ART	s. 13
REGULERING AV SUVERENITETS- OG JURISDIKSJONSFORHOLD	s. 17
FORHOLDET MELLOM SAMARBEIDETS FORM OG INNHOLD	s. 26
MODELLENES VIDERE ANVENDBARHET	s. 28
NOTER	s. 32

SAMARBEIDSFORMER:

Aktuelle modeller for polområdene

Av

Odd Gunnar Skagestad

, MAI 1972

FRIDTJOF NANSEN - STIFTELSEN PÅ POLHØGDA

ARKTIS/ANTARKTISPROSJEKTET
STUDIE AA:P116

SAMARBEIDSFORMER: Aktuelle modeller for polområdene.

Av Odd Gunnar Skagestad.

INNLEDNING

For polområdenes vedkommende står vi idag overfor en utvikling som bl. a. innebærer et øket konfliktpotensial, både i forholdet mellom enkeltmasjoner og mellom nasjonale og internasjonale interesser og mål. Dette økte konfliktpotensial består dels i en skjerpelse av allerede eksisterende motsetninger, men særlig i at nye konfliktlinjer og -mønstre dannes. Det er med disse forhold for øye at vi taler om polområdene som "nye spenningsfelt i internasjonal politikk". Denne side ved utviklingen medfører åpenbart et behov for konfliktforebyggende tiltak. Samtidig skal vi imidlertid være oppmerksomme på at den utvikling vi står overfor i polområdene, også har andre sider enn den konfliktbetonte: Den innebærer bl. a. også et øket samarbeidspotensial.

Dette økte samarbeidspotensialet har særlig sitt utspring i de nye behov som ny virksomhet i nye områder medfører. Det dreier seg om behov for bl. a. informasjon, effektiv arbeidsdeling, optimal ressursutnyttelse m. v.; behov som aksentueres ved de teknologiske og omkostningsmessige problemer som den nye virksomhet i polområdene innebærer og som avspeiles i de store kapabilitetsmessige ulikheter mellom de berørte stater. Til sammen bidrar disse forhold til å skape et gunstigere klima for forskjellige - og tildels nye - former for internasjonalt samarbeid.

Det er mot denne bakgrunn at det vil være aktuelt å drøfte mulighetene for internasjonalt samarbeid om konfliktforebyggende tiltak i polområdene. Vårt utgangspunkt vil her være den oppfatning at samarbeid og konflikt er inverse størrelser; dvs. jo mer samarbeid, desto mindre konflikt, og omvendt. Internasjonalt samarbeid som sådant - uavhengig av det objekt der samarbeides om - blir derved å anse som positivt konfliktforebyggende tiltak. Vår drøftelse kan derfor ikke begrenses til å omfatte utelukkende slike samarbeidstiltak hvor det spesifikt konflikt-

forebyggende element uttrykkelig fremheves som den primære målsetting.

Den oppfatning at internasjonalt samarbeid som sådant - uavhengig av samarbeidsobjekt eller saksområde - vil være konfliktforebyggende, bør begrunnes nærmere. Jeg skal i denne forbindelse kort peke på en del forhold:

- Internasjonalt samarbeid sier noe om partenes motivering for å ordne sine mellomværender på annen måte enn via konflikt, og er dermed en indikator på partenes positive holdninger m. h. t. å forebygge konflikt. Det at flere parter imleder samarbeid, er i seg selv en gjensidig tillitvekkende faktor, og (reelt) samarbeid kan få en selvgenererende effekt.
 - Når samarbeid er innledet og institusjoner for dette formål opprettet, kan disse institusjoner også brukes for andre formål (kontakt, meningsutveksling o. l.) med konstruktivt konfliktforebyggende følger.
 - Samarbeid på ett saksområde vil således kunne "smitte over" på andre områder, dvs. det som i funksjonalistisk teori kalles "spill-over"-effekt. Således vil f. eks. "teknisk" betont samarbeid på (i sikkerhetspolitisk forstand) nøytrale og ukontroversielle saksområder, kunne bane veien for andre samarbeidstiltak av mer direkte konfliktforebyggende karakter.
 - Samarbeid på en rekke saksområder vil kunne gjøre det mulig å modifisere motsetninger og hindre at eventuelle konflikter sprer seg fra de saksområder hvor reelle interessemotsetninger foreligger, til andre områder hvor slikt konfliktgrunnlag, saktig sett, mangler.
- Samarbeid vil med andre ord kunne forebygge at konflikter blir kumulative.
- Selv om samarbeid i videste perspektiv kan være konfliktforebyggende, skal vi her begrense drøftelsen og ta for oss en del saksområder hvor internasjonalt samarbeid i polområdene er særlig aktuelt.
- Slikt saksområder er:
1. Vitenskapelig utforskning.
 2. Økonomisk utnyttelse.
 3. Reguleringsiltak av praktisk/operativ art.
 4. Regulering av suverenitets- og jurisdiksjonsforhold.

Som et femte saksområde kan anføres sikkerhetspolitikk. P. g. a. eksempeltilfangets art faller det imidlertid naturlig å behandle dette i sammenheng med "Regulering av suverenitets- og jurisdiksjonsforhold."

I fortsettelsen skal vi ta for oss eksempler fra disse saksområder, og i den forbindelse spesielt vurdere hvilke samarbeidsformer som peker seg ut. Her faller det naturlig bl. a. å bygge på de betraktningmåter som Finn Sollie har gjort gjeldende i sin artikkel "Polbassenget: Behov og muligheter for internasjonalt samarbeid" (kap. 6 i den foreliggende bok). Forøvrig vil jeg i noen grad ta utgangspunkt i, og videreføre, min egen drøftelse av sikkerhetspolitiske samarbeidsmodeller, fra artikkelen "Internasjonalt samarbeid i polarområdene: Et sikkerhetspolitisk perspektiv" (kap. 4 i den foreliggende bok). Siktepunktet for hverværende artikkel er å gi en komparativ drøftelse av Svalbard- og Antarktistraktatene som modeller for regulering av nye territorier og analyse av modellenes egenskaper m. h. t. tilpasning til endrede forhold og til å dekke behovet for regulerings- og kontrolltiltak i områder der mange parter er engasjert i utviklingen.

I denne sammenheng står motsetningen samarbeid-konflikt sentralt. Det kan derfor være hensiktsmessig å operere med et forholdsvis vidtfaavnende samarbeidsbegrep, og betrakte f. eks. internasjonale forhandlinger av konflikt-reducerende eller forebyggende art som positive samarbeids-tiltak.¹

MODELL-BAKGRUNNEN

I artikkelen "Internasjonalt samarbeid i polarområdene: Et sikkerhetspolitisk perspektiv" har jeg tidligere behandlet Svalbardtraktatens og Antarktistraktatens betydning som sikkerhetspolitiske samarbeidsmodeller". Vi så der hvordan de to traktater kunne betraktes som to varianter av én og samme "hoved-modell", som forsøksvis ble kalt "nye territorier"-modellen for internasjonalt samarbeid på det sikkerhetspolitiske felt.

Også i det etterfølgende vil tilfellene Svalbard og Antarktis stå sentralt som eksempler på samarbeidsmodeller. Modell-drøftelsen vil imidlertid her ha et saksmessig videre perspektiv, og ikke som i den nevnte

artikkel være begrenset til det som har umiddelbar sikkerhetspolitisk relevans.

VITENSKAPELIG UTFORSKNING

Det saksområdet som vel i størst utstrekning har vært gjenstand for internasjonalt samarbeid i polarområdene, er vitenskapelig utforskning. Det er nærliggende å anta at dette må ha sammenheng med saksområdets art og med polarområdenes (geografiske og klimatiske) særpreget. For det første er saksområdet relativt ukontroversielt. Derneft er forskningsoppgavene i polarområdene så omfattende og det praktiske forskningsarbeid i disse områder så kostbart og vanskelig, at internasjonalt samarbeid av disse grunner synes hensiktsmessig. En pekepinn i så måte finner vi i Antarktistraktatens formulering av ett av formålene med det vitenskapelige samarbeid: "...for å muligjgjøre størst mulig økonomi og effektivitet i virksomheten" (art. III). Åpenbart er det et vekselspill mellom saksområdets art og polarområdenes særpreget, som i positiv retning kan påvirke forutsetningene og mulighetene for internasjonalt samarbeid.²

Med "internasjonalt samarbeid" tenker man vel først og fremst på samarbeid stater i mellom, altså samarbeid mellom det vi kaller nasjonaleaktører. Det som karakteriserer samarbeid på det forskningsvitenskapelige plan, er det store innslaget av subnasjonale aktører (så som private institutter, individuelle forskere m. v.) og av internasjonale aktører (så som internasjonale sammenslutninger av vitenskapelige organisasjoner). Dette preger også samarbeidsformene, hva angår såvel grad av formalisering som grad av politisering. Således har man f. eks. å gjøre med samarbeidsiltak som dekker hele spekteret fra det rent private til det topp-politiske plan.

Arktis. Det internasjonale vitenskapelige samarbeid som har foregått i Arktis, har hittil ikke blitt gjort gjenstand for noen omfattende avtalemessig regulering eller i særlig grad blitt innordnet i permanente organisasjonsmessige former. Således berører f. eks. Svalbardtraktaten ikke direkte forhold som gjelder organisert internasjonalt samarbeid m. h. t. vitenskapelig utforskning i området. Vi kan altså ikke tale om noen "Svalbardmodell" for internasjonalt forskingssamarbeid. I den

- (a) naturlig at koordineringen skjer via det nasjonale organ Norsk Polarinstittutt,
- (b) naturlig at samarbeidet skjer bilateralt, og
- (c) hverken hensiktsmessig eller nødvendig å opprette noe internasjonalt organ for slikt samarbeid.

I det øvrige Arktis har man fortrinnsvis hatt eksempler på bi-nasjonalt forskingssamarbeid. Slike prosjekter har gjennomgående vært av klart begrenset rekkevidde (såvel i tid og rom som m. h. t. saksområde), og har bare i liten grad gitt seg uttrykk i permanente organisasjonsmessige samarbeidsformer.

Fra det amerikanske National Science Foundation ble det i 1970 tatt initiativ til et bredt anlagt multilateralt forskingssamarbeid i Arktis. Prosjektet tar sikte på en omfattende termo-dynamisk kartlegging av Nordpol-bassenget, både hva angår hav, luft og ismasser, og har fått betegnelsen AIDJEX (forkortelse for Arctic Ice Dynamic Joint Experiment).⁵ Meningen var opprinnelig at prosjektet skulle omfatte bl. a. USA, Canada, Japan, SSSR og Norge, og gå over fire år. Foreløpig har AIDJEX-samarbeidet stort sett innskrenket seg til en bilateral amerikansk-kanadisk affære, og såvidt vites er det ikke truffet noen fastere avtaler om et bredere samarbeid.

Antarktis. Ingen steder i verden finner man et så omfattende og vidtrekkende internasjonalt samarbeid om vitenskapelig utforskning, som i Antarktis. Antarktistraktatens hovedformål var da også å sikre fortsatt og uforstyrret vitenskapelig utforskning av Antarktis og internasjonalt samarbeid for dette formål. I traktatens forord kommer dette frem slik:⁶

"(De kontraherende parters navn)... som er overbevist om at opprettelsen av et fast grunnlag for fortsettelsen og utviklingen av et slikt samarbeid bygget på frihet for vitenskapelig forskning i Antarktis slik dette ble praktisert i Det Internasjonale Geofysiske År, er i overensstemmelse med vitenskapens interesser og hele menneskehetens fremgang... (osv.)"

Traktaten knesetter altså den praksis som ble fulgt i det Internasjonale Geofysiske År (IGY). Erfaringene fra IGY-eksperimentet var avgjørende for at Antarktistraktaten kom istand og ble retninggivende for traktatens innhold. Vi skal her kort se nærmere på hovedtrekkene i dette forskingssamarbeid, "slik dette ble praktisert i Det Internasjonale Geofysiske År".

grad slikt samarbeid likevel har funnet sted, har dette å gjøre med tildels andre forhold enn Svalbardtraktaten, skjønt man bør vel ikke se helt bort fra at traktaten har skapt gunstige betingelser for slikt samarbeid. (Jeg tenker her på traktatens prinsipper om likebehandling og adgangs- og oppholdsrett.)

Før Norges overtagelse av Svalbard, hadde øygruppen allerede lenge vært et "åpent land" for vitenskapelige ekspedisjoner fra en rekke nasjoner, og spesielt svenskene hadde i annen halvdel av det 19. århundre gjort en betydelig forskningsinnsats der. I 1928 opprettet den norske stat Norges Svalbard- og Ishavsundersøkelser (NSIU) for bl. a. å forestå utforskningen av øygruppen. Skjønt NSIU hadde klare nasjonale siktemål, kom dette også til å markere innledningen til et institusjonisert internasjonalt vitenskapelig samarbeid på Svalbard. Den norske regjering tok initiativet til en slik politikk ved et memorandum til interesserte fremmede makter kort etter NSIU's opprettelse.³

Det ble her satt frem forslag om en viss grad av koordinering av forskning på Svalbard samt tilbud om visse service-ytelser som NSIU kunne utrette i denne sammenheng. Etter den 2. verdenskrig ble NSIU reorganisert i det nye Norsk Polarinstittutt, som har videreført NSIU's funksjoner. Internasjonalt samarbeid m. h. t. utforskningen av Svalbard har overveide funnet sted på bilateral basis, mellom Norsk Polarinstittutt og tilsvarende (mer eller mindre statlige og mer eller mindre frittstående) institusjoner fra andre land. Slikt samarbeid har bl. a. hatt karakteren av registrering av ekspedisjoner (for å unngå dobbeltarbeid o. l.) samt en viss utveksling av personell og informasjon, og har ikke vært organisert i. h. t. noe permanent, formalisert mønster. Som et eksempel på nye samarbeidsfelter og -former som er kommet til i senere år, skal her spesielt nevnes det - nokså begrensede - telemetri-samarbeid som foregår på Svalbard innen rammen av ESRO-avtalen.⁴ Samarbeids-partneren på norsk side er her Norges Teknisk-naturvitenskapelige forskningsråd (NTNF), som igjen har et administrativt samarbeid med Norsk Polarinstittutt. For det vitenskapelige samarbeid som gjelder Svalbard, kan vi merke oss at i og med at Svalbard er folkerettslig definert som norsk område, og således ikke lenger "nytt territorium", er det

- b. Opplysningsplikt m. h. t. baser, ekspedisjoner og virksomhet (art. VII).
- c. Utnesling av vitenskapelig personell (art. III).
- Siden Antarktistraktaten trådte i kraft i 1961, har den omfattende samarbeidsmodell ("Antarktismodellen") som man her har å gjøre med, vært preget av en særegen form for samspill mellom samarbeidets politiske og dets vitenskapelige sider. Det politiske samarbeid, som hovedsakelig består i de såkalte konsultative møter, skal vi behandle særskilt i et senere avsnitt om "Regulering av suverenitets- og jurisdiksjonsforhold." Mens det traktatfestede politiske samarbeid foregår på statsplan, ledes det likeledes traktatfestede vitenskapelige samarbeid av SCAR, som altså er underlagt den ikke-statlige organisasjon ICSU, og derved formelt sett har en "privat" karakter. Forholdet mellom to samarbeidsfelt er blitt beskrevet som en form for internasjonalt samarbeid hvor en ikke-statlig organisasjon (SCAR) nærmest virker som utøvende og saksforberedende organ for en inter-statlig "organisasjon" (dvs. Antarktistraktaten og dens konsultative system).¹⁰ Denne dualistiske samarbeidsform kan forklares utifra en del nærmere omstendigheter, så som:
- Det politiske samarbeid som "traktatorganisasjonen" driver - dvs. de tiltak som behandles ved de konsultative møter - gjelder for det alt vesentlige spørsmål i tilknytning til det vitenskapelige samarbeid.
 - Mens SCAR i likhet med andre ikke-statlige organisasjoner (INGO's) har en fast organisasjonsform, er "traktatorganisasjonen" ingen "organisasjon" i tradisjonell forstand, for såvidt som den mangler et eget sekretariat (dvs. et permanent utøvende og saksforberedende organ).
 - P. g. a. at virksomheten i Antarktis vesentlig har vært av vitenskapelig art, og fordi de nasjonale og det internasjonale miljø av personer som er beskjeftiget med Antarktisspørsmål, er så lite, har det oppstått en betydelig personellmessig overlappning mellom henholdsvis "traktatorganisasjonen" (de konsultative møter) og SCAR.¹¹ Dette har medført at Antarktissamarbeidet i den videre forstand i adskillig grad er basert på personlige og tildels uformelle kontakter, og det kan belyse det spesielle forholdet man har mellom Antarktissamarbeidets vitenskapelige og politiske sider.

IGY var et verdensomspennende arrangement for innsamling av vitenskapelige data, varte fra 1. juli 1957 til 31. desember 1958, og ble iscenesatt av den internasjonale sammenslutning av vitenskapelige selskaper ICSU (the International Council of Scientific Unions), med finansiel støtte fra de enkelte lands regjeringer.⁷ Data fra Antarktiss villet stå sentralt i det samlede program, noe som tilsa at en rekke stater (ialt 12) deltok i forskningen på Sydpol-kontinentet. For å unngå politiske komplikasjoner, og for å tillate full frihet for forskerne i områdene vedtok en kongress som ICSU avholdt i 1955 at intet som ble foretatt i forbindelse med IGY skulle ha noen innvirkning på suverenitetsforholdene i Antarktis.⁸ Skjønt denne "resolusjon" ikke kunne anses som bindende for de respektive regjeringer, ble dette "gentlemen's agreement" et viktig grunnlag for det faktiske forsknings samarbeid som kom istand under IGY. Dette samarbeidet besto ikke av internasjonale fellesprosjekter i egentlig forstand, men fikk vesentlig form av en utstrakt koordinering av de enkelte nasjonale tiltak, som tilsammen utgjorde den totale forskningsvirksomhet. Denne koordinering besto bl. a. i fordeling av forskningsoppgaver og sentralisert informasjons-utveksling, videre forekom adskillig utveksling av vitenskapelig personell. Det ble snart på det rene at full utnyttelse av de investeringer i baser og materiell som de forskjellige land hadde foretatt i Antarktis ville kreve forskningsmessig samarbeid utover den korte IGY-perioden, og allerede i slutten av 1957 nedsatte ICSU en spesialkomité for å vurdere fortsatt virksomhet utover IGY. Denne komitéen, som siden har forestått koordineringen av de enkelte lands forskningsinnsats i Antarktis, fikk betegnelsen SCAR (Scientific Committee on Antarctic Research), og ble sammensatt av vitenskapsmenn fra de aktuelle 12 land.⁹ SCAR's funksjon fikk politisk stadfestelse i og med inngåelsen av Antarktistraktaten, som uttrykkelig foreskriver fortsatt forsknings- samarbeid (Art. III, jfr. også traktatforordet). Traktaten la også forholdene til rette for at det fortsatte forsknings samarbeid skulle kunne fungere, ved bl. a. å garantere den fulle frihet til adgang og opphold, men særlig ved at følgende prinsipper fra IGY-samarbeidet ble opphevet til politisk program:

- a. Utnesling av vitenskapelige observasjoner og resultater (art. III

Antarktismodellen, med dens kompliserte struktur hvori inngår bl. a. et blandet vitenskapelig og statlig samarbeid, er åpenbart tillempet til de særlige forhold i Antarktis. Det er likevel neppe til å unngå at spørsmålet melder seg om modellens videre anvendbarhet i andre områder, som f. eks. Arktis. Vi kan i denne forbindelse merke oss et fremstøt for å få den Arktis-forskning som de forskjellige land driver inn i fastere organisasjonsmessige former, samt gi et slikt samarbeid et sterkere politisk fundament, som fant sted i forbindelse med SCAR's møte i Oslo august 1970. Det ble her besluttet å anmode ICSU om å opprette en arktisk søsterorganisasjon til SCAR; et såkalt SCAB, dvs. "Scientific Committee for the Arctic Basin".¹² Planen om et SCAB synes imidlertid senere å ha rent ut i sanden. En grunn til dette kan være at denne delen av Antarktismodellen rett og slett ikke er egnet til å overføres til arktiske forhold, noe som i tilfelle har sin åpenbare årsak i at forholdene i Arktis og Antarktis på vesentlige punkter er forskjellige. For det første har man den rent sikkerhetspolitiske forskjell: Mens Antarktis er et forholdsvis lite sensitivt område i sikkerhetspolitisk henseende, er Arktis et sikkerhetspolitisk spenningsfelt av første rang bl. a. p. g. a. beliggenheten mellom supermaktene (jfr. min artikkel "Internasjonalt samarbeid i polarområdene: Et sikkerhetspolitisk perspektiv"). Derne st har man den forskjell som gjelder suverenitetsforholdene: I motsetning til i Antarktis er alt land og øver i Arktis underlagt uomtvistet nasjonal suverenitet (og kan dermed ikke betraktes som "nye territorier"). I den grad et eventuelt SCAB-samarbeid også skulle omfatte nasjonale territorier, ville de etablerte suverenitetsforhold utgjøre en anstøtssten for et slikt samarbeid. Sikkerhetspolitiske betenkeligheter m. h. t. et slikt samarbeid ville (om enn i noe forskjellig grad) gjøre seg gjeldende hva enten samarbeidet bare skulle gjelde Polhavet eller også omfatte nasjonale territorier.

En annen grunn til at SCAB ikke er blitt realisert, kan være at tiden ennå ikke er blitt moden for en såvidt radikal nyskaping. Det er ikke utenkelig at idéen som sådan kan og bør tas opp til fornyet vurdering, f. eks. i forbindelse med en slik (evt. avtafefestet) arktis sone-inndeling som er foreslått av Finn Sollie, i hans artikkel "Polbassenget: Behov og muligheter for internasjonalt samarbeid". I en slik forbindelse kan

man tenke seg muligheten av et internasjonalt organ for koordinering av forskningen i et nærmere definert arktisk sone - f. eks. det sentrale Polhav.

Kan man så påvise at samarbeid m. h. t. vitenskapelig utforskning i polarområdene har hatt faktiske konfliktforebyggende konsekvenser? Vi omtalte i innledningen til denne artikkel mulighetene for såkalt "spill-over"-effekt, dvs. at samarbeid på ett saksområde vil kunne smitte over på andre områder og eventuelt også bane veien for mer direkte konfliktforebyggende tiltak. Vårt konkrete materiale gir iallfall ett iøynefallende eksempel på "spill-over"-effekt med positivt konfliktforebyggende konsekvenser. Jeg sikter her til IGY, som i sitt utspring var et rent vitenskapelig samarbeidsforetagende, men som banet veien for Antarktistraktaten og det denne innebar av et bredere politisk (og sikkerhetspolitisk) samarbeid. Antarktistraktatens spesifikt konfliktforebyggende sider skal behandles nærmere under et senere avsnitt; vi vil i denne omgang ta traktatens positivt konfliktforebyggende verdi for gitt og nøye oss med å peke på den klare årsaksammenheng mellom IGY og traktaten. Også det vitenskapelige samarbeid som senere har foregått innen rammen av SCAR, efter inngåelsen av Antarktistraktaten, kan betraktes i et konfliktforebyggende perspektiv. For det første er den videre utbyggingen av det vitenskapelige samarbeid i SCAR nettopp et eksempel på at samarbeid kan få en slik "selvgenererende" effekt. Derne st har SCAR, som samarbeidsinstitusjon, også blitt et organ for kontakt og meningsutveksling i en videre sammenheng enn den rent vitenskapelige, og derigjennom tjent til å modifisere og begrense de latente motsetninger som tross alt hele tiden har vært tilstede i forholdet mellom partene i Antarktis. På bakgrunn av disse forhold synes det således holdbart å slutte at internasjonalt samarbeid om vitenskapelig utforskning i polarområdene faktisk har hatt en positivt konfliktforebyggende virkning.

ØKONOMISK UTNYTTTELSE

Når det gjelder internasjonalt samarbeid i og om økonomisk utnyttelse av gitte områder, kan det tenkes et utall av mulige samarbeidsformer, som dels nærmest gliir over i hverandre, dels supplerer og utfyller hverandre. Om vi ser bort fra de trans-nasjonale samarbeidsformer som man vil kunne ha å gjøre med på det rent subnasjonale nivå, står vi igjen med visse hoved-kategorier av former for internasjonalt samarbeid på det aktuelle området:

- (a) Internasjonale felles-prosjekter for utnyttelse av visse ressurser i gitte områder.
- (b) Internasjonalt samarbeid m. h. t. koordinering av nasjonale og subnasjonale interessenters virksomhet i forbindelse med utnyttelsen av visse ressurser i gitte områder.
- (c) Internasjonalt teknologisk samarbeid, både med henblikk på ressursutnyttelse og i forbindelse med de transport- og kommunikasjonsmessige sider av slik utnyttelse.

I tillegg kommer enda en kategori, som riktignok sprenger rammen for det som spesielt gjelder økonomisk utnyttelse, men som vi likevel skal ha in mente:

- (d) Internasjonalt samarbeid på det politiske plan, for såvidt som dette kan skape formelt og praktisk grunnlag for senere samarbeid i økonomisk utnyttelse. En slik samarbeidskategori er imidlertid mer beslektet med de emner som skal drøftes senere under avsnittet om "Regulering av suverenitets- og jurisdiksjonsforhold".

Det må presiseres at saksområdet "økonomisk utnyttelse" bare i forholdsvis liten utstrekning har vært gjort gjenstand for faktisk internasjonalt samarbeid i polarområdene. I den grad samarbeidslementer har forekommet, har dette helst vært på det bilaterale plan og dreiet seg om saklig sterkt begrensede oppgaver. Det erfaringsmaterialet som foreligger om slikt samarbeid, utgjør knapt noe skikkelig eksempeltilfang som kan fylle ut de kategoriene som er skissert ovenfor. Heller ikke synes dette materialet å gi noe tilfredsstillende grunnlag for å utlede "modeller" for internasjonalt samarbeid på dette felt. Dette utelukker ikke imidlertid at de regionale regulerings-ordninger (se

senere avsnitt) som er etablert for henholdsvis Svalbard og Antarktis, også har visse aspekter av interesse for det problemfelt som gjelder internasjonalt samarbeid i økonomisk utnyttelse av polarområdene. Et sentralt element i Svalbardtraktaten gjelder nettopp reguleringen av den økonomiske virksomhet i området, men traktaten gir ikke dermed noen modell for internasjonalt samarbeid på det økonomiske plan:

Den innebærer ikke noen form for felles innsats, ei heller noen organisert koordinering av de respektive nasjonale og subnasjonale interessenters virksomhet. Svalbardtraktaten kan likevel ses som et uttrykk for politisk samarbeidsånd m. h. t. å løse problemer forbundet med økonomisk utnyttelse av det angjeldende område. Hva spesielt dens økonomiske aspekter angår, er Svalbardtraktaten primært en internasjonaliserings-modell, som gir uttrykk for "Open Door"-prinsippet, dvs.: fri adgang til økonomisk virksomhet uansett nasjonalitet; virksomheten underlagt én nasjons (Norges) administrative og i noen grad, regulerende, myndighet som dog er forpliktet til å gjennomføre fullstendig likebehandling. (jfr. W. Østreng: "Svalbardområdet: Norsk suverenitetsutøvelse i nytt perspektiv").

Antarktistraktaten gir ingen direkte "modell" for internasjonalt samarbeid om økonomisk utnyttelse. På den annen side utelukker ikke traktaten slikt samarbeid, og kan i seg selv tjene som rammen om en eventuell utbygging av samarbeidsformer på dette felt. Av vesentlig betydning i denne sammenheng er konsultasjonsregelen (Antarktistraktatens art. IX) som angir prosedyren for samarbeidet under Antarktistraktaten, i tillegg til at den uttrykkelig nevner en del saksområder hvor konsultasjon skal finne sted. Samarbeid i økonomisk utnyttelse er her ikke uttrykkelig nevnt, men listen over saksområder er ikke restriktiv, og skulle gi partene tilstrekkelig hjemmel for å ta opp også dette problemfeltet om de så måtte ønske. Poenget her er at selv om Antarktistraktaten (i motsetning til Svalbardtraktaten) ikke gir noen "løsning" på de problemer som kan oppstå i forbindelse med en eventuell økonomisk utnyttelse, så gir den (fremdeles i motsetning til Svalbardtraktaten) et "apparat" som gjør det mulig å tackle slike problemer via internasjonalt samarbeid.

Som vi ser, er erfaringene med internasjonalt samarbeid i økonomisk utnyttelse av polarområdene, ytterst sparsomme, og lite egnet som grunnlag for å slutte noe om de eventuelle konfliktforebyggende konsekvenser av samarbeid på dette plan. Praktisk/politiske momenter synes heller ikke å tale for at man her står overfor noen radikal utvikling m. h. t. denne type internasjonalt samarbeid. Her vil vi imidlertid ta et forbehold når det spesielt gjelder mulighetene for teknologisk samarbeid i forbindelse med økonomisk utnyttelse. På dette felt er oppgavene så enorme at den enkelte nasjons kapabilitet ikke alltid vil være tilstrekkelig, noe som naturlig skulle peke i retning av internasjonalt samarbeid. Dessuten vil det, bl. a. p. g. a. hensynet til personellens og naturens sikkerhet, gjøre seg gjeldende behov for teknologisk samarbeid for å utvikle sikre metoder for utnyttelses-virksomheten. På lengre sikt vil slikt teknologisk samarbeid muligens kunne bli en innfallsport til et mer direkte utnyttelses-samarbeid. M. h. t. ønskeligheten av en slik utvikling bør det nevnes at nettopp økonomisk utnyttelse, på grunnlag av erfaringer fra andre geografiske omgivelser, vanligvis er regnet som et av de saksområder hvor internasjonalt samarbeid gir størst konfliktforebyggende effekt. ¹⁴

REGULERINGSTILTAK AV PRAKTISK/OPERATIV ART

I Arktis finner man en rekke eksempler på internasjonalt samarbeids-tiltak av en slik art at det kan inngå i dette avsnitt. Slikt samarbeid har vært såvel av bilateral som av multilateral art; for den overveiende del dreier det seg imidlertid om bilateralt, saksbetingspunkt ad hoc samarbeid. De emner som hittil særlig har vært gjort gjenstand for slikt regulerings-samarbeid, ligger hovedsakelig skjæringspunktet mellom naturvern/fredning og kontroll av ressurs-utnyttelse. Som eksempel på multilateralt samarbeid kan nevnes Arktis-statenes samarbeid om koordinering av nasjonale tiltak for vern om isbjørnbestanden. Andre eksempler er de internasjonale overenskomster av 1949 og 1959 om fisket henholdsvis i det nordvestlige og det nordøstlige Atlanterhav. ¹⁵ I denne forbindelse bør også nevnes det samarbeid om værvarslings-tjenesten som blir koordinert gjennom den

verdensomspennende værvarslingsorganisasjonen WMO. Dette samarbeid omfatter konkret bl. a. "tapping" av observasjons-data fra de (amerikanske) vær-satellitter som passerer over polområdene. På dette felt foregår det også et visst bilateralt amerikansk-sovjetisk samarbeid. Et typisk eksempel på bilateralt samarbeid er forøvrig den norsk-sovjetiske selfangstkommisjon som har virket siden 1965, og som bl. a. har foreslått en kvoterregulering av fangsten i Nord-Ishavet og Barentshavet. ¹⁶ Også den dansk-norske overenskomst av 1967 om ¹⁷ fisket ved Øst-Grønland, kan betraktes i et samarbeidsperspektiv.

For meget av det bilaterale samarbeidet som har foregått i Arktis gjelder imidlertid at det ikke har vært tilordnet noen formaliserte organisasjonsmessige rammer, men rett og slett kommet igang lokalt på uformell basis p. g. a. praktiske behov. (Dette er tilfelle når det gjelder forholdet mellom de norske og sovjetiske lokalbefolkninger på Svalbard, og når det gjelder den virksomhet som har foregått fra henholdsvis amerikansk og kanadisk side i det nordamerikanske Arktis).

Svalbardtraktatens prinsipper for regulering av den økonomiske virksomhet har vært forholdsvis overfladisk omtalt i det foregående, og det kan være på sin plass å betrakte denne regulering som "modell" for slike typer regulerings-samarbeid som vi her har å gjøre med. Svalbardtraktaten garanterer alle traktatpartene og deres undersåtter fri og lik adgang til å drive økonomisk virksomhet i området (art. 3), forøvrig er reguleringen av denne virksomheten et ensidig norsk anliggende og ikke ment å være gjenstand for noe internasjonalt samarbeid. Svalbardtraktaten var imidlertid en helt særegen "pakke-løsning", hvor reguleringen av den økonomiske virksomhet må ses i sammenheng med traktatens mer omfattende regulering av øygruppens politiske (heri innbefattet folkerettslige og sikkerhetspolitiske) status. Disse forhold skal behandles nærmere nedenunder i avsnittet om "Regulering av suverenitets- og jurisdiksjonsforhold."

Antarktistraktaten er i høy grad innrettet med henblikk på utbygging av et samarbeid om praktisk/operative reguleringsiltak. Nøkkelen til dette finner vi i traktatens art. IX, dvs. bestemmelsene om kon-sultasjonsordningen og rekommendasjons-systemet. Artikkel IX gir partene et positivt mandat til å "rådsle om... og anbefale overfor sine regjeringer... bestemmelser angående" bl. a. "bruk av Antarktis til bare fredelige formål" og "beskyttelse og fredning av levende ressurs-er i Antarktis" m. v. Rekommendasjons-systemet, som i praksis betyr en ganske vidtgående koordinering av de respektive nasjonale tiltak som blir truffet, har da også kommet til aktiv anvendelse og resulter i et ganske omfattende regelverk. Av saksområder hvor de respektive nasjonale tiltak m. h. t. Antarktis er blitt koordinert via rekommendasj onssystemet, kan nevnes regulering av telekommunikasj oner, fredning av historiske og fredning av dyre- og planteliv. 18

Et felt som hittil har vært holdt utenfor Antarktissamarbeidet, men som partene nå synes å måtte ta stilling til, er koordinering av de respektive nasjonale holdninger og konkrete tiltak i forbindelse med en eventuell regulering av økonomisk virksomhet i Antarktis. 19 Spørsmålet om økonomisk utnyttelse i Antarktis ble uformelt drøftet ved det konsultative møte i Tokyo 1970, vil åpenbart bli drøftet videre (formelt eller uformelt) ved møtet i Wellington 1972, og man kan regne med at det neste møte derefter (i Oslo 1974) i stor grad vil beskjeftige seg med regulering av fremtidig økonomisk utnyttelse i Antarktis. (Man vil her stå overfor et interessant eksempl på den før omtalte "spill-over"-effekt). På dette felt vil det for Antarktis' vedkommende kunne være hensiktsmessig å finne frem til en ordning hvor visse av Svalbardtraktatens prinsipper for regulering av den økonomiske virksomhet (f. eks. fri adgang, likebehandling, nasjonal administrasjon) vil kunne komme til anvendelse.

Skjønt Antarktistraktaten formelt ikke setter noen grenser for hvilke saker som kan tas opp, har praktisk/politiske betraktninger vært utslagsgivende for i hvilken utstrekning partene har funnet å kunne samarbeide om koordinering av sine respektive reguleringsiltak. På den annen side har slikt samarbeid i noen grad også funnet sted utenfor Antarktistraktatens formelle apparats rammer. Som eksempel her

kan nevnes den internasjonale hvalfangst-konvensjon av 1946, 20 som altså skriver seg fra tiden før Antarktistraktaten kom til, men som også senere har virket uavhengig av denne. Som et grensetilfelle kan nevnes den internasjonale sel-konvensjon for Antarktis, som ble inngått i 1972. Denne konvensjonen ble forberedt gjennom og ved Antarktistraktatens apparat og vedtatt av traktatpartene, men på en slik måte at den også åpner adgang for deltagelse av andre nasjoner enn traktatpartene. Både hvalfangst- og sel-konvensjonen setter fangstkvoter og foreskriver fangstmetoder.

Det eksisterende samarbeid i polarområdene m. h. t. reguleringsiltak av praktisk /operativ art, er preget av en viss ernemessig begrensning, for såvidt som de for en vesentlig del har vært av typen beskyttelse/kontroll/fredning av levende) ressurser. Skjønt naturvern og ressurskontroll er og fortsatt vil være aktuelle emner, er det grunn til å regne med at det fremtidige koordinerings-samarbeid i polarområdene i stigende grad også vil måtte omfatte reguleringsiltak av en mer i egentlig forstand "operativ" art, forbundet med den økende økonomiske (og kanskje først og fremst transport- og kommunikasjonsmessige) virksomhet i disse områder. Spesielt i Arktis vil behovet for slikt samarbeid bli meget presserende. På noe lengre sikt vil tilsvarende samarbeidsbehov også gjøre seg gjeldende i Antarktis, om enn ikke i samme grad som i Arktis. Kontrasten mellom Arktis og Antarktis er dobbelt: Mens samarbeidsbehovene er størst i Arktis, er de tilsvarende samarbeidsmulighetene tilsvarende klart størst i Antarktis - gjennom Antarktistraktatens konsultative "apparat", som mangler et arktisk motsykke.

Kan det påvises at internasjonalt samarbeid om reguleringsiltak av praktisk/operativ art i polarområdene har hatt reelle konflikforebyggende virkninger? Det er mulig at de konkrete enkeltsaker som partene har kunnet samarbeide om regulering av, gjennomgående ikke har vært av de mest konfliktladede. Vi må likevel gå ut fra at i den grad de saker som har blitt regulert på denne måten, har inneholdt latent konfliktstoff, har tiltakene også virket konflikforebyggende. Dette synes f. eks. å ha vært tilfelle når det gjelder Svalbardtraktatens regulering av økonomisk virksomhet. Når det gjelder det regulerings-samarbeid som foregår innen rammen av Antarktistraktaten, har dette

samarbeid åpenbart fått virkninger av de slag som ble skissert innledningsvis i denne artikkelen: Gjensidig tillitvekkende effekt, selvgenererende effekt, "spill-over"-effekt, samt modifisering og begrensning av motsetninger. Totalt sett synes det å være grunn til å regne med at internasjonalt samarbeid på det felt som vi har kalt "reguleringstiltak av praktiskoperativ art", har hatt og vil kunne ha en viss konfliktoforyggende virkning.

REGULERING AV SUVERENITETS- OG JURISDIKSJONSFORHOLD

Svalbardtraktaten av 9. februar 1920 hadde flere formål. Dens hovedformål kan sammenfattes slik: Å regulere øygruppens politiske og rettslige status, for derigjennom å få regulert den økonomiske virksomhet som fant sted der. Svalbardtraktatens innhold, bakgrunnen for den, og de nærmere omstendigheter omkring inngåelsen av den, er inngående behandlet bl. a. i Willy Østrengs artikler "Svalbards situasjon i storpolitisk perspektiv" og "Svalbardområdet: Norsk suverenitetsutøvelse i nytt perspektiv" (henholdsvis kap. 2 og 5 i den foreliggende bok), samt i min egen artikkel "Internasjonalt samarbeid i polarområdene: Et sikkerhetspolitisk perspektiv". Vi vil her rekapitulere en del punkter som kan belyse de aspekter ved traktaten som gjelder internasjonalt samarbeid om regulering av suverenitets- og jurisdiksjonsforhold. Før Svalbardtraktaten kom istand, ble øygruppen betraktet som "ingenmannsland" (terra nullius). Med den økende multi-nasjonale aktivitet (dvs. i første rekke kulldriften) som fant sted på Svalbard etter århundreskiftet, ble de anarkiske tilstandene stadig mer uholdbare og behovet for en normering av forholdene stadig mer aktuelt. Utgangspunktet for drøftelsene av Svalbardspørsmålet på Versailleskonferansen høsten 1919, var at Norge nå ønsket å få suvereniteten over øygruppen, og så en anledning til å få gjort dette i forbindelse med fredskonferansen etter den 1. verdenskrig. Dette norske syn ble stadfestet i den internasjonale avtale - dvs. Svalbardtraktaten - som disse drøftelsene resulterte i. Mens Norge fikk den fulle og uinnskrenkede suverenitet, ble imidlertid suverenitetsutøvelsen gjort avhengig av visse tildels stramme betingelser. Hovedprinsippene i traktaten er demilitarisering og nøytralisering av området, videre

fri adgang for og likebehandling av traktatpartene og deres undersåtter med hensyn til utøvelse av økonomisk virksomhet på Svalbard. "Svalbardmodellen" for regulering av suverenitets- og jurisdiksjonsforhold har en rekke interessante trekk, hvorav spesielt tre skal fremheves som essensielle:

1. Suverenitetsforhold opprettes ikke ved en enkelt stats énsidige handlinger eller ved to staters bilaterale overenskomst, men som resultat av en rekke staters medvirkning og overenskomst. Dette multilaterale samarbeid er dog ikke basert på noe universalitetsprinsipp, men gjelder en eksklusiv gruppe stater, som p. g. a. særlige regionale interesser og/eller maktposisjoner tiltar seg myndighet og ansvar for å regulere suverenitets- og jurisdiksjonsforholdene i det gitte område.
 2. Suverenitetsforhold etableres i henhold til prinsippet om den nasjonale, territoriale suverenitet. Dette prinsippet innebærer at suverenitetsbegrepet anses som udelelig, og knyttet til nasjonalstaten. Svalbardmodellen betyr således at én stat - i det konkrete tilfelle altså Norge - er tildelt den "fulle og uinnskrenkede høyhetsrett"²¹ over området.
 3. Den nasjonale suverenitet ("den fulle og uinnskrenkede høyhetsrett") gjøres betinget av vesentlige restriksjoner for suverenitetsutøvelsen og av positive forpliktelser som pålegges den stat som tilkjennes suvereniteten (dvs. Norge). Disse restriksjoner og forpliktelser er dels av sikkerhetspolitisk karakter, dels tilsikter de å tilgodese andre nasjoners og deres borgeres interesser i området. Antarktistraktatens innhold, bakgrunnen for den og de nærmere omstendigheter omkring inngåelsen av den, er behandlet mer utførlig i min artikkel "Internasjonalt samarbeid i polarområdene: Et sikkerhetspolitisk perspektiv". Vi vil her se spesielt på forhold som kan belyse de aspekter ved traktaten som gjelder internasjonalt samarbeid om regulering av suverenitets- og jurisdiksjonsforhold.
- I løpet av den første halvdel av det 20. århundre fremsatte ialt 7 stater en rekke, tildels motstridende krav om suverenitet over områder i Antarktis. Suverenitetskravene vant ikke på noe tidspunkt almen internasjonal anerkjennelse, og det oppstod et behov for normering av forholdene. De første alvorlige forsøk på å få en internasjonal løsning,

var et amerikansk initiativ i 1948, som foreslo opprettet et condominium (dvs. "sam-styre") over verdensdelen, med deltagelse av de syv krav-havere pluss USA selv. Med dette siktemål for øye ønsket amerikanerne å starte en rekke bilaterale forhandlinger for å legge grunnlaget for en eventuell konferanse som skulle avgjøre Antarktis' fremtidige status. 22 Disse bestrebelsene førte ikke frem.

Et nytt amerikansk initiativ ti år senere ga støtet til de internasjonale forhandlinger som resulterte i Antarktistraktaten. Den avgjørende faktor ved inngåelsen av Antarktistraktaten, var imidlertid de samarbeidsbehov og -muligheter som erfaringene fra det Internasjonale Geofysiske År (IGY 1957-58) bragte frem i dagen. (Jfr. avsnittet

"Vitenskapelig utforskning" foran, hvor IGY er behandlet mer utførlig.) For Antarktis' vedkommende betydde IGY et eksperiment med en ny internasjonal samhandlings-type: Et utstrakt internasjonalt forsknings-samarbeid basert på full adgang- og oppholdsfrihet. Samarbeidet omfattet alle de nasjoner som hadde aktive interesser i verdensdelen, og ble muligjort ved den stilltiende forutsetning at ingen av de berørte parters posisjoner m. h. t. suverenitets- og rettighetskrav skulle affiseres av det samarbeid som fant sted. 23

Antarktistraktatens hovedformål var å sikre fortsatt og uforstyrret vitenskapelig utforskning av Antarktis og internasjonalt samarbeid for dette formål.

Antarktistraktaten ble undertegnet i Washington 1. desember 1959, og trådte i kraft 23. juni 1961. Av de saksområder traktaten berører, står naturlig nok forhold vedrørende det internasjonale forsknings-samarbeid sentralt. Videre foreskriver traktaten bl. a. demilitarisering av hele verdensdelen, forbud mot atomsprenninger m. v. Traktaten ga også en viss avklaring og regulering av de problemer som hadde gjort seg gjeldende med hensyn til jurisdiksjonsforholdene i denne verdensdelen (eller nærmere bestemt i området definert som alt land, øyer og fast is syd for 60° s. b.)

I vårt perspektiv kan Antarktistraktaten betraktes som et uttrykk for 12 lands samarbeid for å klarlegge de suverenitets- og jurisdiksjonsproblemer som gjorde seg gjeldende i det aktuelle området. Disse 12, som i 1958-59 deltok i forhandlingene som førte frem til Antarktistraktaten, omfattet alle de land som hadde utvist særlig aktivitet i og

interesse for Antarktis (inklusive de syv som gjorde gjeldende suverenitetskrav) og var videre identisk med den gruppe stater som i 1957-58 deltok i det omfattende forskningssamarbeid som fant sted i Antarktis under det Internasjonale Geofysiske År (IGY).

"Antarktismodellen" for regulering av jurisdiksjonsspørsmål har visse trekk som må anses som essensielle for denne modell, og som derfor skal fremheves som særlig interessante:

1. Antarktismodellens samarbeid er ikke basert på noe universalitetsprinsipp, men gjelder en eksklusiv gruppe stater, som p. g. a. særlige regionale interesse og /eller maktposisjoner tiltar seg myndighet og ansvar for å regulere de aktuelle problemer i det gitte område. (Riktignok er traktaten åpen for tiltreddelse av alle stater som er medlem av FN. Tiltredende stater vil imidlertid ikke kunne delta i de konsultative møter på like linje med de opprinnelige signatarer, med mindre de også har bevist sin interesse ved å drive aktiv virksomhet i Antarktis). 24
2. Det mest fremtredende trekk ved denne løsningsmodell er dens karakter av "ikke-løsning". 25 Med dette tilsynelatende dialektiske paradoks menes følgende: Det ble ikke foretatt noen endelig oppklaring i suverenitetsforholdene, men suverenitetstvistene ble midlertidig bi-lagt ved en slags "frysing" av status quo, gjennom en formulering som innebar at ingen av partene hverken fikk medhold eller måtte fire på sine prinsipielle standpunkter. 26 I Antarktismodellen oppnår altså prinsippet om nasjonal okkupasjon ikke internasjonal anerkjennelse. "Frysingen" av de nasjonale krav og posisjoner hadde bl. a. som formål å muliggjøre enighet om et videre (funksjonelt) samarbeid på felter hvor dette kunne oppnås. Som instrument for den videre utbygging av slikt samarbeid innførte traktaten en ordning med konsultasjoner mellom partene og et system for vedtagelse av rekommandasjoner av samarbeids-tiltak. 27
3. Antarktismodellen innebærer en positiv begrensning av nasjonal suverenitetsutøvelse, bl. a. som følge av prinsippene om henholdsvis
 - midlertidig (men ikke-tidfestet) moratorium på nasjonale suverenitetskrav,
 - ikke-militeær bruk og inspeksjonsretten,
 - forpliktelsene m. h. t. det funksjonelle samarbeid og utbyggingen av dette,

- bevegelsesfrihet (for vitenskapelig personell m. v.) på tvers av grensene for nasjonale krav.

Disse forhold må antas sammen å virke i retning av en gradvis de
facto internasjonalisering av suverenitetsforholdene i Antarktis. ²⁸

Antarktismodellen har derfor i noen grad preg av å være en internasjonaliseringsmodell for regulering av suverenitets- og jurisdiksjonsforhold.

Antarktismodellens preg av de facto internasjonaliseringsmodell forhindrer likevel ikke at modellen samtidig gir rom for en iallfall implisitt bibeholdelse av et - riktignok begrenset - nasjonalt suverenitetsbegrep.

Hva kan en jevnføring av de to samarbeidsmodeller si oss om samarbeidsformene?

Når det gjelder deltagelsen i samarbeidet, er begge modeller basert på prinsippet om eksklusivitet: De aktuelle spørsmål reguleres av en eksklusiv gruppe stater som p. g. a. særlige regionale interesser og/eller maktposisjoner tiltar seg myndighet og ansvar for å slutte overenskomster med vidtrekkende konsekvenser for de gitte områders politiske status. I begge modellene er der imidlertid tale om en eksklusivitet som ikke er absolutt, men har en åpen ventil ut til det øvrige verdenssamfunn: Eksklusiviteten gjelder bare forhandlingene om utformingen av traktatene, andre parter har imidlertid adgang til senere å slutte seg til traktatene og dermed oppnå de rettigheter og forpliktelser som den eksklusive gruppe tidligere har utformet. (I Antarktis er noe allerede anført, eksklusiviteten noe sterkere, idet statene må ha bevist sin interesse).

De to modeller avspeiler imidlertid også to klart forskjellige typer samarbeidsformer. I tilfellet Svalbard kan det internasjonale samarbeidet betraktes som avsluttet i og med traktatens undertegnelse, som gir en endelig, nasjonal løsning med definerte grenser for suverenitetsutøvelsen. Den regulering av suverenitets- og jurisdiksjonsforholdene som Antarktismodellen gir, er derimot en midlertidig og ufullstendig løsning (eller om man vil: "ikke-løsning"). På den annen side opphører ikke i Antarktis samarbeidet i og med traktatens undertegnelse. Tvertimot er selve ordningen her av en slik karakter at den uttrykkelig forutsetter fortsatt samarbeid, bl. a. i form av jevnlige rådslagninger mellom partene.

(Disse rådslagninger kan også omfatte jurisdiksjons- og dermed også suverenitets-spørsmål). Til denne virksomheten har man et særskilt apparat i de såkalte konsultative møter.²⁹ Antarktismodellen kan således, noe forenklet og satt på spissen, karakteriseres som et "samarbeids-apparat uten løsning", mens Svalbardmodellen på sin side kan kalles en "løsning uten samarbeids-apparat". Disse forhold gjør det naturlig å understreke Antarktismodellens dynamiske karakter, sammenlignet med Svalbardmodellens statiske eller avsluttede karakter. På den annen side vil jeg likevel advare mot å understreke virkningene av denne forskjellen for sterkt. Den ting at man i tilfellet Svalbard har å gjøre med endelig fastlagte suverenitets- og jurisdiksjonsforhold, innebærer nemlig ikke at problematikken omkring disse forhold har mistet all aktualitet. Selv om myndighetsutøvelsen på Svalbard er en unilateral norsk affære, vil den også ha internasjonale aspekter med behov for ytterligere avklaring.

Dette gjelder bl. a. den konkrete betydning av:

- De begrensninger og forpliktelser m. h. t. suverenitetsutøvelsen som Svalbardtraktaten pålegger Norge.
- Endringer i den politiske situasjon og dens betingelser som følge av utviklingen såvel internasjonalt som lokalt på Svalbard.

(jfr. her særlig Willy Østrengs artikkel "Svalbardområdet: Norsk

suverenitetsutøvelse i nytt perspektiv", hvor slike situasjonsendringer og deres konsekvenser er inngående behandlet).

Mens Norge ensidig har den fulle suverenitet på Svalbard, er det ikke utenkelig at Norge i sin suverenitetsutøvelse kan finne det hensiktsmessig å ta internasjonale hensyn som ikke vil gjøre seg gjeldende for myndighetsutøvelsen i det øvrige nasjonale territorium (jfr. f. eks. den såkalte "flyplass-saken").³⁰

I denne forbindelse bør man vel også merke seg at modellenes eventuelle statiske, henholdsvis dynamiske, potensial, ikke bare kan ses ut ifra modellene selv, men må også utledes fra den praktisk/politiske situasjon som man til enhver tid befinner seg i.

Temaet internasjonalt samarbeid i polarområdene på det spesifikke sikkerhetspolitiske plan er behandlet mer utførlig i min artikkel

"Internasjonalt samarbeid i polarområdene: Et sikkerhetspolitisk

perspektiv", og skal derfor bare nevnes rent summarisk her. Både Svalbardtraktaten og Antarktistraktaten regulerer uttrykkelig de respektive områders sikkerhetspolitiske status, og begge kan betraktes som moduller for internasjonalt samarbeid på det sikkerhetspolitiske plan. I den ovennevnte artikkel ble det redegjort for hvordan Svalbard- og Antarktismodellene kunne betraktes som to varianter av én og samme "hoved-modell", som vi forsøksvis kalte "nye territorier"-modellen for internasjonalt samarbeid på det sikkerhetspolitiske felt. (Utgangspunktet for en slik betraktningmåte var det forhold at begge de aktuelle områder - Svalbard og Antarktis - var det vi forstår med "nye territorier" på de tidspunkter da traktatmessig sikkerhetspolitisk regulering av områdene fant sted. Videre er det viktige likhetspunkter mellom de sikkerhetspolitiske aspekter ved de to traktatene, f. eks. m. h. t. demilitarisering og nøytralisering, samt mulighetene for observasjon og kontroll).

Det som vi imidlertid i denne sammenheng særlig skal rette oppmerksomheten mot, er de faktiske konfliktførebryggende konsekvenser som de to modeller for internasjonalt samarbeid på de aktuelle felter - regulering av suverenitets- og jurisdiksjonsforhold og sikkerhetspolitikk - kan sies å ha hatt. Vi skal derfor ta for oss en del av de viktigste trekk ved modellene, og se spesielt på deres eventuelle konfliktførebryggende konsekvenser:

a. Svalbardmodellen innebærer en endelig regulering av suverenitetsforholdene. Meget av det konfliktstoff som hadde gjort seg gjeldende i området før 1920, bunnet direkte i Svalbards status som "ingenmannsland". Slikt konfliktstoff var dels av direkte strategisk art, - at et herreløst Svalbard lett kunne bli en brikke i et (strategisk motivert) storpolitisk spill; dels var det av økonomisk art og gjaldt det anarki som hadde rådet m. h. t. eiendoms- og bruksrettigheter. I og med at ett lands - Norges - suverenitet ble traktatfestet og vant almen internasjonal anerkjennelse, falt dette konfliktstoff (i den grad det skyldtes den tidligere status som "ingenmannsland") bort av seg selv.

Ser vi på den utvikling som har funnet sted på Svalbard siden 1920, finner vi at den løsning på suverenitets spørsmålet som ble etablert, i det store

og hele har blitt respektert, med en tilsvarende begrensnng av det ovennevnte konfliktstoff til følge. Det synes således å være god dekning for en påstand om at den løsning på suverenitets spørsmålet som vi finner i Svalbardmodellen, har hatt en positivt konfliktførebryggende effekt i dette området.

b. Antarktismodellens motstykke til Svalbardmodellens løsning på suverenitets spørsmålet, er det midlertidige (men ikke tidfestede) moratorium på nasjonale anneksjoner og "frysningen" av partenes posisjoner m. h. t. suverenitets-krav. Denne "ikke-løsning", som formelt adskiller seg klart fra Svalbardmodellens definitive nasjonale løsning, synes å ha adskillig til felles med Svalbardmodellen når det gjelder de praktiske konfliktførebryggende konsekvenser. I Antarktis før 1959 hadde man riktignok ikke et konfliktpotensial som direkte tilsvarte det man hadde på Svalbard før 1920, heller ikke om vi spesielt ser på det konfliktstoff som åpenbart hadde sin rot i mangelfullt regulerte suverenitetsforhold. I det antarktiske suverenitets spørsmål var konfliktstoffet særlig knyttet til "adgangs-problematikken", dvs. partenes ønske (spesieit med henblikk på eventuelle fremtidsmuligheter) om å sikre sin adgang til å drive virksomhet i større eller mindre deler av Antarktis, uhindret av andre staters krav på nasjonalt herredømme. Antarktismodellens "frysing" gjorde ikke adgangs-problematikken uaktuell, men utsetter på ubestemt tid eventuelle uoverensstemmelser som har sin rot i denne problematikken. Selv om "frysingen" ikke helt kunne fjerne det konfliktpotensial som skyldtes uklarheten m. h. t. suverenitetsforholdene, så har likevel dette konfliktpotensial blitt nok så effektivt nøytralisert. Ser vi på den utvikling som har funnet sted i Antarktis etter 1959, er tendensen klar: Det tildels spente forhold som hersket i 1950-årene m. h. t. suverenitets spørsmålene, har undergått en markert avspenning. Alt i alt er det neppe tvil om at den "frysing" av de nasjonale krav og posisjoner som man har fått m. h. t. suverenitets spørsmålet i Antarktis, har hatt en konfliktførebryggende effekt i denne del av verden.

c. Både Svalbardmodellen og Antarktismodellen gir sikkerhetspolitiske løsninger ved prinsippene om demilitarisering, nøytralisering og ikke-militær bruk. I begge områdene finner vi hva vi kan kalle sikkerhetspolitiske "sone-arrangementer" med innholdsmessig så store likhets-

punkter at de som tidligere nevnt kan betraktes som to varianter av én og samme "hoved-modell" for sikkerhetspolitiske samarbeidsløsninger. At sikkerhetspolitiske løsninger også tilsikter å forebygge konflikt, ligger nærmest i sakens natur. I den grad demilitariserings-bestemmelserne har vært overholdt, må vi derfor kunne slutte at modellene også i praksis har fått konfliktforebyggende konsekvenser. Utviklingen på Svalbard siden 1920 viser at demilitariseringsbestemmelsen har vært fulgt og områdets sikkerhetspolitiske status respektert i hele det aktuelle tidsrom, med én unntagelse, som gjelder den spesielle situasjon som oppstod under den 2. verdenskrig da øyene ble midlertidig besatt av norske styrker. 31 Samlet vurdert gir erfaringene grunn til å hevde at den sikkerhetspolitiske løsning man fikk på Svalbard, har virket etter sin hensikt. For Antarktis' vedkommende er bildet helt klart: Demilitariseringsbestemmelsen har hele tiden vært respektert fullt ut, og alle erfaringer indikerer at den sikkerhetspolitiske løsning man her fikk, har virket etter sin hensikt.

Alt i alt må vi kunne slutte at de sikkerhetspolitiske løsninger som Svalbard- og Antarktismodellen gir, har hatt en positivt konfliktforebyggende effekt i de to områder, i og med at disse områdene har blitt holdt utenfor det militærpolitiske maktspill.

d. I tillegg til de sikkerhetspolitiske løsninger med demilitarisering m. v., gir de to modellene de berørte parter mulighet til gjennom observasjon å føre den kontroll med utviklingen i de to områder som er nødvendig for å bevare de sikkerhetspolitiske løsnings troverdighet og funksjonsdyktighet. Muligheten til slik observasjon og kontroll er gitt en forskjellig utforming i de to områdene (jfr. min artikkel "Internasjonalt samarbeid i polarområdene: Et sikkerhetspolitisk perspektiv"). I Antarktismodellen finner vi således prinsippet om partenes rett til ubegrenset inspeksjonsvirksomhet (jfr. Antarktistraktatens art. VII). Dette prinsipp mangler i Svalbardmodellen, som imidlertid gir partene en generell rett til fri og uhindret adgang og opphold i området (Svalbardtraktatens art. 3), dvs. en nærveretsrett. (En slik nærveretsrett har man i praksis også i Antarktis, som følge av inspeksjonsretten og den alminnelige bevegelsesfrihet i forbindelse med vitenskapelig virksomhet.)

Vi vil anta at den mulighet til observasjon og kontroll som de berørte parter har hatt på Svalbard i kraft av nærverets-retten, har vært en viktig faktor m. h. t. å bevare Svalbardtraktatens troverdighet og funksjonsdyktighet som sikkerhetspolitisk løsningsmodell. De funn som Willy Østreng presenterer i sin artikkel "Svalbards situasjon i storpolitisk perspektiv", bekrefter en slik antagelse. I tilfellet Svalbard kan man også øyne en "spill-over"-effekt av videre regional karakter, i og med at Svalbards spesielle status formodentlig har bidratt til å opprettholde den såkalte "nordiske balanse" og derved skape en lettere situasjon i det øvrige Norden.

For Antarktis' vedkommende er det grunn til å tro at inspeksjonsordningen har ivaretatt de observasjons- og kontrollfunksjoner som er nødvendige m. h. t. å bevare den sikkerhetspolitiske løsningsmodellens troverdighet og funksjonsdyktighet. Betydningen av en slik inspeksjonsordning ligger ikke så mye i den bruk som faktisk gjøres av den, som i den betryggelse det er for partene å vite at de kan inspisere og det varsko det innebærer at de selv kan bli inspisert. Svalbard- og Antarktismodellenes formelle ulikheter m. h. t. mulighetene til gjensidig observasjon og kontroll, synes i noen grad å viskes ut når det gjelder de praktiske konsekvenser. I begge områdene synes de tilgjengelige observasjons- og kontrollmuligheter, det være seg ved direkte inspeksjon eller ved den generelle nærveretsrett, å ha betydning en vesentlig (og antagelig nødvendig) styrkelse av de respektive sikkerhetspolitiske løsningsmodeller. For såvidt tør det være på det rene at disse observasjons- og kontrollmuligheter i praksis har hatt en konfliktforebyggende effekt.

FORHOLDET MELLOM SAMARBEIDETS FORM OG INNHOLD

Vi har sett på en rekke konkrete eksempler på internasjonalt samarbeid på en del utvalgte saksområder i polarområdene. Spesielt har vi forsøkt å få et innblikk i hva slags samarbeidsformer som har vært praktisert samt å få et bilde av samarbeidets faktiske konfliktforebyggende virkningser. Formålet med dette er om mulig å kunne utlede noe om hva slags samarbeidsformer som eventuelt peker seg ut som aktuelle modeller for et videreutviklet internasjonalt samarbeid til beste for en ordnet og fredelig utvikling i polarområdene.

Det materiale som er gjennomgått, gir oss et nokså broket totalbilde av former for samarbeid.³² I grove trekk faller disse samarbeidsformene i 3 kategorier:

1. Saksbetinget ad hoc samarbeid uten særlig formaliserte, organisasjonsmessige rammer. Slikt samarbeid er overveiende bilateralt og av sterkt begrenset (saksmessig, geografisk o.l.) karakter.
2. Internasjonale konvensjoner (formaliserte avtaler) for regulering av begrensede saksområder.
3. Internasjonale konvensjoner for omfattende saksmessig regulering av store geografiske områder. (Dette vil i praksis si Svalbard- og Antarktisk- traktatene).

Når det gjelder den tredje og siste kategori, har vi tidligere sett hvordan Svalbard- og Antarktistraktene dels kan betraktes som to varianter av én og samme "hoved-modell" for internasjonalt samarbeid på det sikkerhetspolitiske felt, dels kan betraktes som to klart forskjellige modeller for regulering av "nye territorier" (henholdsvis en "statisk" og en "dynamisk" modell).

For alle disse kategorier av samarbeidsformer gjelder at det åpenbart er en viss sammenheng mellom samarbeidets form og dets innhold. Dette må man ta i betraktning ved en analyse av de forskjellige samarbeidsformers brukbarhet og aktualitet som modeller for internasjonalt samarbeid, for såvidt som slikt samarbeid skal tjene til å dekke behovene for regulerings- og kontrolltiltak i polarområdene.

Enkelte behov har vært, og vil fortsatt være, av en slik art at de mest hensiktsmessig kan dekkes gjennom saksbetinget ad hoc samarbeid. For andre behov vil internasjonale konvensjoner av saksmessig begrenset rekkevidde (og av relativt "teknisk" eller "upolitisk" karakter) være fyldestgjørende.

Begge disse former for samarbeid vil utvilsomt, i den grad de kommer til anvendelse, ha en positivt konfliktførebyggende effekt. Men de berører ikke selve kjermespørsmålet i "nye territorier"-problematikken, som gjelder behovet for regulering av den rettslige og politiske status for de angjeldende områder. Dette spørsmålet er sentralt av flere grunner. En grunn er at områdenes rettslige og politiske status er av

vesentlig betydning for det internasjonale samarbeid som måtte finne sted innenfor andre saksområder m.h.t. disse områdene. En annen grunn er at den status som består i disse områdene (dvs. fravær av noen enkelt stats suverenitet eller noe internasjonalt organs reguleringsmyndighet) er potensielt såvidt konfliktskapende at regulering på dette felt i seg selv må tillegges en formidabel konfliktførebyggende verdi. Av begge disse grunner ble "regulering av suverenitets- og jurisdiksjonsforhold" gitt en forholdsvis inngående behandling i vår gjennomgåelse (foran i dette kapittel) av de enkelte aktuelle saksområder for internasjonalt samarbeid i polarområdene. Og når det gjelder modeller for å dekke disse mer omfattende reguleringsbehov, står vi i praksis tilbake med Svalbard- og Antarktistraktatene. Begge disse modeller har en utforming som er tillempet deres respektive innhold, og bl.a. avspeiler en del forskjeller m.h.t. saksorientering, (økonomisk vs. vitenskapelig virksomhet), m.h.t. behov og muligheter for "internasjonalisering" av de respektive områder og m.h.t. behov for fleksibilitet.

MODELLENS VIDERE ANVENDBARHET

Et nøkkeord for forståelsen av "nye territorier"-problematikken generelt, og dermed også for forståelsen av de problemer utviklingen innebærer for polarområdene spesielt, er endring. Ny virksomhet i nye områder medfører nye behov. Disse behov er ikke alltid identiske fra område til område (jfr. kontrastene mellom Arktis og Antarktisk), og de endres over tid (f. eks. er behovene i Antarktisk i 1972 ikke helt de samme som forelå i 1959). Der hvor mange parter er engasjert i utviklingen, vil videre disse parters ulike motiver, målsetninger og forutsetninger være usikkerhetsmomenter som må regnes med. Når vi drøfter modeller for egnede politiske rammer om internasjonalt samarbeid om konfliktførebyggende tiltak i polområdene, er det derfor av største betydning å vurdere slike modellens egenskaper m.h.t. tilpassing til endrede forhold.

Når det gjelder Svalbardtraktaten, vet vi at den ble inngått under meget spesielle omstendigheter, den tilsiktet en permanent løsning av helt spesielle problemer i et meget spesielt område. Man fikk her en på

mange måter statisk løsning, som ga Svalbard en status som på vesentlige punkter avviker fra det vi forstår med "nytt territorium". Ved en mer overfladisk analyse kan således Svalbardmodellen synes nok så uaktuell for våre formål. Det tør vel også være innlysende at noen direkte overføring av hele Svalbardtraktaten til andre områder, neppe vil komme på tale. Ikke desto mindre tør det også være klart at Svalbardmodellen inneholder iallfall to prinsipp-elementer som det i høyeste grad vil kunne være aktuelt å ta i betraktning. Det ene element er prinsippet om regional demilitarisering, det annet er prinsippet om fri og internasjonalt adgangsrett, fortrinnsvis knyttet til utøvelsen av visse typer virksomhet (i tilfellet Svalbard nærmere bestemt økonomisk utnyttelse). Begge disse prinsipper har senere ingått som sentrale elementer i Antarktistraktaten. Begge prinsipper vil være høyaktuelle i forbindelse med en eventuell sone-regulering av Arktis, slik det er skissert i Finn Sollie's artikkel "Polbassengeet: Behov og muligheter for internasjonalt samarbeid". (da fortrinnsvis m. h. t. "Sone I", det sentrale Polhav). Begge prinsipper diskuteres dessuten seriøst i forbindelse med andre "nye territorier"; jeg sikter her til de bestrebelsener som foregår i FN-regi for å få istand en generell havbunnsavtale. Disse prinsipper er av en slik karakter at de om enn i forskjellig grad og på forskjellig måte - kan innebysges i fleksible reguleringsmodeller, som vil kunne gi rom for de nødvendige variasjonsmuligheter, tilpasset de enkelte aktuelle områders lokale beskaffenhet, særlige behov og endrede forhold.

Antarktistraktaten er blitt beskrevet som innledningen til en av folkerettens "most rapidly growing branches... which concerns the peaceful and orderly regulation of new environments opened up with new techniques." 33 Med sin fleksible struktur og dynamiske potensial hva angår utbyggingen av et stadig mer omfattende internasjonalt samarbeid, synes Antarktistraktaten å være særlig vel egnet som modell for regulering av "nye territorier", spesielt når det gjelder modellens egenskaper m. h. t. tilpassing til endrede forhold. Vi skal imidlertid ikke glemme at også Antarktismodellen har sin rot i ganske spesielle forhold og omstendigheter, og det er urealistisk å anta at Antarktis-

samarbeidets totale struktur uten videre kan la seg overføre til andre områder, f. eks. i Arktis. Det er likevel grunn til å tro at en del av Antarktistraktatens elementer kan tillempe til andre omgivelser. 34 Prinsippene om demilitarisering og om fri og internasjonalt adgangsgang- og oppholdsrett peker seg her naturlig ut. Antarktistraktatens mest nyskapende, og derfor kanskje også mest interessante element, er likevel det konsultative apparat, som gir partene en mulighet til konstruktivt, konfliktførebyggende samarbeid, uten at de derved binder seg til noen gitt "løsning" på de problemer som utviklingen og de endrede forhold stiller dem overfor. Med henblikk på utviklingen i Arktis, hvor konfliktpotensialet er så omfattende at man ikke kan forvente at de engasjerte parter vil kunne være med på noen radikal politisk "nyordning", kan nettopp et slikt konsultativt "apparat" tenkes å være en brukbar, praktisk innfallsport til et samarbeid for å dekke behovene for regulerings- og kontrolltiltak.

Både Svalbard- og Antarktismodellen inneholder, som vi så foran, et prinsipp-element som gjelder visse grader av og former for eksklusivitet, hva spesielt angår arten og omfanget av den internasjonale delttagelse. Dette bør neppe tøyes for langt; idéelt sett ville formodentlig mest mulig åpne eller "universelle" samarbeidsmodeller være å foretrekke. På den annen side viser de erfaringer man bl. a. har fra FN, hvor vanskeelig det ofte kan være å få samarbeids-idealene omsatt i praktisk gjærning når rammen er en slik universell modell. Man bør derfor heller ikke se bort ifra at det i visse områder kan by på praktiske fordel og redusere antallet samarbeids-parter til dem som i nevneverdig grad berøres av utviklingen i disse områder.

Demilitariserte soner, fri adgang- og oppholdsrett samt organer for politiske og praktiske rådslagninger kan, hver for seg eller til sammen, aldri gi noen vanntett garanti mot storpolitisk konflikt, hverken i polarområdene eller i andre deler av verden. Det slike ordninger imidlertid kan gi, er dels en positiv reduksjon av den samlede mengde konfliktstoff, dels en mulighet for de engasjerte parter til å tackle de konfliktladede problemer som utviklingen fører med seg. Nettopp å oppnå disse ting

kan i det lange løp vise seg å være av avgjørende betydning for å sikre en fredelig og harmonisk utvikling i polarområdene.

NOTER

1. Slike samarbeids-orienterte typer forhandlinger tilsvarer i grove trekk det som i forhandlingsteorien kalles "integrative forhandling-er", som igjen ligger nær opptil hva spillteoretikerne kaller "varying-sum game"; jfr. Richard E. Walton og Robert B. McKersie, A Behavioral Theory of Labor Negotiations, McGraw-Hill 1965, s. 4.
2. Til støtte for en slik antagelse skal henvises til Philip M. Smith, "Prospects for International Cooperation On The Moon: The Antarctic Analogy", Bulletin of the Atomic Scientists, Vol. XXV, No. 7, Sept. 1969; og Hugh Odishaw, "International Cooperation", International Science and Technology.
3. Trygve Mathisen, Svalbard in the Changing Arctic, Oslo 1954, s. 27.
4. Avtale om Kongsfjord telemetristasjon på Svalbard, . . . av 21. sept. 1965.
5. Se Walter Sullivan, "U.S. and Soviet Press Studies of a Colder Arctic", New York Times 18.7.1970.
6. Antarktistraktaten av 1. desember 1959. (Traktatens tekst er gjengitt bl. a. i Truls Hanevold, Suverenitet og samarbeid. Antarktis i samarbeidets tegn. Fridtjof Nansen-Stiftelsen på Polhøgda 1971, Appendix 1.)
7. Ulf Engh, Antarktistraktaten - En ny type internasjonal organisasjon, Fridtjof Nansen-Stiftelsen på Polhøgda 1970, s. 3.
8. CSAGI Bulletin d'Information, No. 7, 1956, s. 17.
9. Finn Sollie, "The Political Experiment in Antarctica", Bulletin of the Atomic Scientists, Vol. XXVI, No. 10, Dec. 1970, s. 16.
10. Engh, op. cit., s. 5.
11. Truls Hanevold, "The Antarctic Treaty Consultative Meetings", Cooperation and Conflict, 3-4, 1971, s. 193.
12. Se bl. a. Svein Andreassen, "Aktuelle polarproblemer", Arbeiderbladet 16. 9. 1970.
13. Sollie, op. cit., s. 21.
14. Jfr. f. eks. Ernst B. Haas, The Uniting of Europe, Stanford University Press 1958.

15. Internasjonal overenskomst om fisket i det nordvestlige Atlanterhav av 8. februar 1949; og Overenskomst om fisket i det nordøstlige Atlanterhav . . . av 23. januar 1959.
16. Odd Gunnar Skagestad, Norsk Polarpolitikk, Fridtjof Nansen-Stiftelsen på Polhøgda 1971, s. 81.
17. Overenskomst om fisket ved Øst-Grønland, med tilleggsprotokoll av 20. april 1967.
18. Hanevold, Suverenitet og samarbeid . . ., op. cit., s. 57.
19. Sollie, op. cit., s. 21.
20. Se Per Overrein og Knut Midgaard, Spillet om hvalen i Antarktis, stensil, Institutt for Statsvitenskap, Oslo 1970, spes. s. 9.
21. Svalbardtraktaten av 9. februar 1920, art. 1. (Traktatens tekst er gjengitt bl. a. i Norges Traktater 1661-1966, Bd. I, Oslo 1967, s. 409-411).
22. John Hanessian, jr., "The Antarctic Treaty", The International and Comparative Law Quarterly, London juli 1960, s. 438-444.
23. Om IGY og dets betydning for Antarktistraktaten, se Hanevold, Suverenitet og samarbeid . . ., op. cit., art. IX, punkt 2.
24. Antarktistraktaten, op. cit., art. IX, punkt 2.
25. Sollie, op. cit., s. 19.
26. Antarktistraktaten, op. cit., art. IV.
27. Ibid, art. IX.
28. Finn Sollie, "Arctic and Antarctic - Current Problems in the Polar Regions", Cooperation and Conflict, 2, 1969, s. 139.
29. Om de konsultative møter sier Antarktistraktatens art. IX uttrykkelig at de også kan behandle "spørsmål angående utøvelsen av jurisdiksjon i Antarktis". Det foreligger altså et positivt mandat for et fortsatt samarbeid for regulering av jurisdiksjons-spørsmål.
30. Jfr. bl. a. Skagestad, op. cit., s. 72-74 og s. 180.
31. Mathisen, op. cit., s. 38-45.
32. Dette avspeiler igjen den store variasjonsbredde i samarbeidstyper, som vi kan illustrere ved å regne opp en del kriterier for en slik type-inndeling. Ett kriterium er det som vi la til grunn for

de samarbeids-eksempler som vi så på i det foregående, nemlig samarbeidets saksområder. Andre kriterier for en slik type-inndeling er samarbeidets nivå (inter-statlig eller lavere); samarbeidets art (tre dimensjoner: ad hoc vs. institusjonalisert, énsidig assistanse vs. gjensidige ytelser, fellesprosjekter vs. koordinering av nasjonale prosjekter); samarbeidets omfang (stort eller lite); og deltagelsen i samarbeidet (bilateralt eller multilateralt, eksklusivt eller åpent).

33. H. G. Darwin, "The Outer Space Treaty", British Yearbook of International Law 1967, s. 278.
34. Jfr. Engh, op. cit., s. 8 og Sollie, "The Political Experiment . . .", op. cit., s. 17.